

Anti-aktivismens nödvändighet och omöjlighet

J. Kellstadt

För min del så tror jag inte att det finns ”en lösning” på samhällsproblemen, utan tusen olika och skiftande lösningar på samma sätt som den samhälleliga tillvaron skiljer sig och varierar i tid och rum. Errico Malatesta, 1924

Revolutionen är en kommunisering av samhället, men denna process är mer än en summa av direkta aktioner.
Gilles Dauvé, 1973

Denna artikel är ett svar på de frågor som ställdes i ”Ge upp aktivismen”¹, en kritik av 18 juni-protesterna i England, av Andrew X. ”Ge upp aktivismen” har fått viss uppmärksamhet på sistone på denna sida Atlanten: redaktören för *Red & black notes* gjorde mig uppmärksam på den en kort tid efter att den publicerats på Mid-Atlantic Infoshops hemsida med kritik av 18 juni och den publicerades även i det senaste numret av *Collective action notes*.

Jag menar att det finns två huvudsakliga orsaker till att artikeln prickade rätt i tiden. Den första är känslan av ”avtagande avkastning” [diminishing returns] som har följt på raden av protester efter Seattle, från A16 i [Washington] DC till republikanernas och demokraternas nationella konvent i Philly och LA. Jag får en känsla av att det som var nytt och slående med Seattle nu håller på att bli gammalt och stelt – för att inte nämna grundligt föregripet av den kapitalistiska statens repressiva apparat. Den andra orsaken, som ligger mer på hemmaplan, är bildandet av NorthEastern Federation of Anarcho-Communists (NEFAC), som tycks verka på det mer eller mindre konventionella direkt aktion-aktivistiska sättet. Kommer försök så som NEFAC att kunna erbjuda något betydelsefullt för de kämpande, eller leder sådana försök endast till återvändsgränderna ”aktivism för aktivismens skull” och skådespelsmilitans?

Andrew X erbjuder ”Ge upp aktivismen”, med egna ord, som ett ”försök att väcka några tankar om de utmaningar som kommer att möta oss om vi är seriösa med vår intention att få bort det kapitalistiska produktionssättet” (SAM, s. 3, korr.). Den utgör ett försök att öppna upp debatten snarare än att dra några definitiva slutsatser och det är i samma anda som jag erbjuder dessa anmärkningar. Utan tvekan kommer en del läsare att finna min ståndpunkt frustrerande ambivalent, men jag hoppas att detta inte blott är ett resultat av ett förvirrat tänkande hos mig. Snarare hoppas jag att en tämligen hög nivå av ambivalens och möjligheten till *live the tension* i tämligen oförenliga motsägelser är centralt för problemet med att formulera en ”anti-aktivism” och ”anti-politik”. Med andra ord menar jag att vi samtidigt måste inbegripa både *nödvändigheten av och omöjligheten i att ”ge upp aktivismen”*.

Aktivismens gränser

Det finns mycket av värde i Andrew X’ kritik, särskilt de frågor som ställs i avsnittet om ”form och innehåll”. I detta avsnitt pekar författaren på gränserna för den konventionella aktivismen då denna appliceras utanför enfrågekampanjernas sammanhang. Sådan aktivism, skriver Andrew X, är totalt meningslös för uppgiften att störta kapitalismen som helhet.

Aktivism kan framgångsrikt lyckas störta ett företag, men att störta kapitalismen kommer kräva mycket mer än att bara utöka denna sorts aktiviteter till varje företag i varje område. (Ibid, s. 4)

Med andra ord kommer inte kapitalismen att störta samman blott på grund av en kvantitativ addering av ”aktioner” (eller antal aktivister); istället krävs en *kvalitativ* övergång av något slag.

Andrew X visar även hur till och med aktivisternas enfrågekampanjers avsedda ”framgångar” står öppna för att rekupereras av kapitalismen, till exempel genom att hjälpa bossarna att tänka ut bättre sätt att undertrycka opposition eller genom att stödja ”marknadskrafternas styre” genom att köra svagare företag i botten. Avsnittets slutsatser förtjänar att citeras i sin helhet:

¹ Översattes av Stockholms autonoma marxister från *Do or die – Voices from the ecological resistance* #9 (2001) och fotokopierades som studiehäfte. Svenska utgåvan innehåller även ett postskript, ”Bortom aktivismen”, av samma författare, samt ”Vi är ju inga kampanjissar” av Heinz Schenck. På nätet: www.motkraft.net. Övers. anm.

Aktivismens form har bevarats även om innehållet i denna aktivitet har överskridit formen. Vi tänker fortfarande i termer av att vara ”aktivister” som gör en ”kampanj” kring en ”fråga”, och eftersom vi är ”direktaktions”-aktivister så kommer vi fortsätta att ”göra en aktion” mot våra måltavlor. Metoderna att driva en kampanj mot vissa specifika företags eller enstaka företag har flyttats över till denna nya sak att ge sig på kapitalismen. Vi försöker att ge oss på kapitalismen och föreställer oss det vi håller på med i helt olämpliga termer, när vi använder en metod att arbeta som passar för liberal reformism. Så får vi det bisarra spektaklet att ”göra en aktion” mot kapitalismen – en helt inadekvat praktik. (Ibid)

I huvudsak upptas emellertid ”Ge upp aktivismen” av en kritik av det som författaren kallar ”aktivistmentaliteten” och det är här man finner de största svagheterna i hans argument. Aktivismen har, menar jag, både en ”subjektiv” och en ”objektiv” dimension och båda måste beaktas. Andrew X själv tillkännager den ”objektiva” sidan av aktivismen i början av sin kritik, där han påpekar:

Aktivismen, som alla expertroller, har sin bas i arbetsdelningen – det är en specialiserad avskild uppgift. Arbetsdelningen är grunden för ett klasshåll, där en grundläggande tudelning är den mellan mentalt och manuellt arbete.

Arbetsdelningen fungerar till exempel i medicin eller utbildning – istället för att läka och uppfostra barn är allmän kunskap och uppgifter som alla har del av, så har denna kunskap blivit en specialiserad egendom för läkare och lärare – experter som vi måste lita på att göra dessa saker för oss. Experter bevakar svartsjukt och mystifierar de kunskaper de har. Detta håller folk åtskilda och maktlösa och stärker det hierarkiska klasshåll. (Ibid, s. 3, korr.)

Efter detta förpassas emellertid denna ”objektiva sida” av aktivismen som ett konkret socialt och historiskt fenomen till bakgrunden (åtminstone tills författaren springer in i den igen i det avslutande avsnittet) och den ”subjektiva sidan” – sinnets form, attityder och den enskilda aktivistens uppfattning, ”aktivistmentaliteten” – intar scenens centrum.

Att bli knäpp

Aktivisten, skriver Andrew X, ”identifierar sig med vad de gör och tänker på det som sin roll i livet, som ett jobb eller en karriär ... det /blir/ en huvudsaklig del av deras självbild” (ibid). Enligt författaren medför aktivistens specialiserade självbild oundvikligen en känsla av att ”se sig själv som lite privilegierad eller mer avancerad än andra i hur man uppfattar behovet av samhällsförändring, genom vetskapen om hur detta ska uppnås, och som ledande eller i förgrunden av den praktiska kampen för att skapa denna förändring” (ibid, korr.).

Senare skriver författaren att det största problemet som konfronterar aktivisten ”är känslan av avskildhet från ’vanligt folk’ som aktivismen rymmer. Folk inom ’rörelsen’ identifierar sig med någon skum subkultur eller liten grupp som är ’vi’, avskilda från ’dom’ som är alla andra i hela världen” (ibid, s. 6). Han fortsätter: ”Aktivistrollen är en självvald isolering från alla de människor som vi borde skapa kontakter med. Att ta på sig rollen som aktivist avskiljer dig från resten av mänskligheten som någon speciell och annorlunda.” (Ibid)

Författaren tycks mer intresserad av hur den enskilda aktivisten *ser och erfar sig själva* än *vilken ställning de verkligen har i samhället*. Aktivister lider av en *känsla* av avskildhet, de *identifierar sig* med klickar, deras isolering har de påfört *sig själva*, deras roller *intas* etc. Denna retorik löper genom kritiken och representerar dess huvudsakliga uppfattning. Andrew X ser mycket riktigt konsekvensen av dessa attityder, så som tendensen till en egentjänande rekrytering för att höja sin egen nivå inom gruppen, reproduktionen inom gruppen av det större samhällets förtryckande strukturer, aktivisternas isolering från de förtrycktas större samhällen och slutligen rekupereringen av kamperna tillbaka till de kapitalistiska samhälleliga förhållandena. Men givet författarens betoning av den subjektiva sidan av ekvationen så framstår dessa konsekvenser som andrahandseffekter av en primär orsak: individer intar aktivistrollens stereotypa och elitistiska attityd.

Kritikens största svaghet är den ensidiga betoningen av den ”subjektiva” sidan av aktivismen som socialt fenomen. Denna betoning pekar på en uppenbar slutsats som finns implicit genom Andrew X’ argumentation: om aktivism är en mental attityd eller ”roll” så kan den förändras, om man ändrar sina uppfattningar, eller kastar av sig den som en mask eller kostym. Författaren varnar oss för att ”ju hårdare vi håller fast vid denna roll och uppfattning om vilka vi är, desto mer kommer vi de facto att hindra den förändring vi eftersträvar”. Implikationerna är uppenbara: sluta upp med att hålla fast, släpp rollen, ”ge upp aktivismen” och ett betydande hinder mot den eftersträfvade förändringen kommer att rivas.

Denna subjektivistiska betoning leder författaren till att föra fram en del tämligen tveksamma formuleringar, inte minst följande: "Rollen som 'aktivist' är en roll vi tar på oss precis som den som polis, förälder eller präst – en konstig psykologisk form som vi använder för att definiera oss själva och vårt förhållande till andra" (ibid, s. 4). Jag tvekar inte över att vara en del av den borgerliga statens stålhandske medför en psykologisk "roll" som den enskilda polisen "identifierar" sig med, men från ett perspektiv som på allvar vill avskaffa polisen (och staten) helt och hållet, så måste detta vara ett tämligen trivialt villkor. Författaren har här fallit in i ett borgerligt, individualistiskt sätt att se på frågan, genom vilket sociala grupper så som poliser, föräldrar och präster uppstår eftersom en uppsättning individer har "valt" att bli dem (på "den fria rollmarknaden" naturligtvis).

Att springa in i väggen

Sociala grupper oavsett sort – snutar, präster, föräldrar eller anarkister och aktivister – uppstår genom komplicerade samhälleliga processer. Det finns ett kraftfullt element av *historisk nödvändighet* i förekomsten av snutar (dvs. varje stat *behöver* snutar; endast ett statslöst samhälle kommer att klara sig utan dem). Det individuella "valet" spelar viss roll i dessa processer, men de valen görs alltid inom högst beskurna och villkorade omständigheter. Vi kan inte göra oss av med snutarna genom att komma med moraliska upprop till polisen att överge sin "snutroll".

Jag är övertygad om att Andrew X inte tror detta om polisen; min poäng är att han förlorar detta perspektiv när han tänker på aktivismen och aktivisterna. Jag inser även att Andrew X inte tanklöst förutsätter att aktivismens problem magiskt kommer att lösas av en enkel "förändring av folks sinnen". Faktiskt erkänner Andrew X i slutet av sin artikel de objektiva svårigheterna med sitt fall, men detta är på ett sätt helt enkelt inte integrerat i den huvudsakliga delen av hans "subjektivistiska" argumentation.

I artikelns avslutande avsnitt, spekulerar författaren att,

vi /befinner/ oss i en tid då radikal politik ofta är en produkt av en gemensam svaghet och isolering. Om detta är fallet, så kanske det inte ens står i vår makt att bryta oss ur aktivistrollen. Det kan vara så att i en svacka för kampen, så kommer de som fortsätter arbeta för en social revolution att bli marginaliserade, och de kommer att ses som (och se sig själva som) en speciell avskild grupp av människor. Det kan vara så att det enda som kan rätta till detta är ett allmänt uppsving av kamp och att vi då inte kommer att ses som knäppskallar eller skummisar utan att vi bara konstaterar det som alla ändå tänker. (Ibid, s. 7)

Jag skulle säga att det inte finns något "kanske" i det faktum att grupper som ansluter sig till en "revolutionär" politik kommer att se sig som en marginaliserad minoritet under perioder då klasskampen befinner sig vid lågvattenmärken. Sålunda är det till viss del något som kan föregripas och tas itu med utan att man behöver speciellt mycket handskakande eller självrannsakan.

Detta har till exempel varit ståndpunkten för många råds- och vänsterkommunister, som insåg den nödvändiga minoritetskaraktären av sin förekomst under seklets mellersta decennier. En artikel av Sam Moss som heter "The impotence of the revolutionary group", som publicerades av den rådskommunistiska publikationen *International council correspondence* på 1930-talet, är representativ för denna uppfattning. I artikeln skriver Moss:

Endast arbetarklassen själv kan utkämpa den revolutionära kampen även som den idag kämpar själv i den icke-revolutionära klasskampen och orsaken till att de upproriska klassmedvetna arbetarna går samman i grupper utanför den verkliga klasskampens sfärer är endast att det ännu inte finns någon revolutionär rörelse inom dem. Deras existens som smågrupper reflekterar därför inte en revolutionär situation utan snarare en icke-revolutionär situation. När revolutionen är här kommer antalen att översvämma dem, inte som fungerande organisationer utan som enskilda arbetare.

Röntgenglas

Vi har emellertid även frågan av just vad för något som konstituerar "kamp". Från ett "aktivistperspektiv" ger utan tvekan sådant som större och mer högljudda "karnevaler mot kapitalet" och ständigt mer militanta och dramatiska folkliga demonstrationer bevis på vad Andrew X kallar "ett allmänt uppsving för kampen". Men detta perspektiv förbiser ett helt lager av "vardagliga" motståndformer – från maskning, frånvaro och sabotage till "counter-planning" på fabriksgolven och andra former av autonom och "inofficiell" organisering – som konventionella aktivister och vänsterister (inklusive de flesta anarkister) har dåliga meriter för att inte ha erkänt. Och detta utelämnar fortfarande alla de kampformer som sker utanför

fabriksgolvet, så som olika former av kulturell och sexuell revolution. Kanske är det på dessa platser som vi kan finna grunden för den klassmakt och solidaritet som väller fram under perioder av ”ett allmänt uppsving för kampen”.

Vidare finns det för olika grupper av arbetare väldigt specifika former av ”vardagsmotstånd” och autonom organisering som tätt hänger samman med de mycket specifika sätt som mervärdet utvinns ur deras arbete. Kanske vore så de första stegen mot en genuin anti-aktivism att vända sig mot dessa specifika, vardagliga, pågående kamper. Hur gör de så kallade ”vanliga” arbetarna motstånd mot kapitalismen idag? Vilka möjligheter finns *redan idag* i deras konkreta kamper? Vilka nätverk byggs *redan idag* genom deras egna försök?

Ett perspektiv som erkänner detta och även orienterar sig mot det kräver något som inte får särskilt mycket uppmärksamhet i Andrew X' artikel: behovet av en *teori* som fungerar med ens praktik, en teori som kan *tänka det ”subjektiva” och ”objektiva” samtidigt*, och beakta dem i sitt ömsesidigt betingande släktskap. Genom hela sin kritik av J18-rörelsen, tycks Andrew X aldrig ta i beaktande att dess begränsningar kan tillskrivas, delvis eller som helhet, svagheterna i (eller uttryckliga frånvaro av) dess *analys*.²

Vi känner alla till att ett av de huvudsakliga kännetecknen för den traditionella aktivisten är ett förakt för teori – de kallas inte *aktivister* för inte. Vi har alla hört de som vill ”sätta igång”, ”bygga något” eller ”göra något” snarare än att slösa bort tiden med att gnata eller peta i något så irrelevant som teori. Detta är särskilt dominerande i USA där traditionell anti-intellektualism (en djupt konservativ ideologisk kraft i detta samhälle) gör alla aktivister rädda att låta som elitister eller småborgerliga akademiker om de ägnar sig åt teoretisk reflektion eller debatt. Och ”vanliga” arbetare håller ändå inte på med teori, eller hur?

Det är åtminstone så som aktivisterna tänker om arbetarna. Men Marx var tacksam över att den första franska översättningen av *Kapitalet* skulle komma ut i en serie häften eftersom han trodde att detta skulle göra att fler ”vanliga” arbetare skulle ha råd att köpa den och därmed läsa den. Uppenbarligen tyckte inte Marx att den stod över deras kapacitet, eller att dess innehåll var irrelevant för deras vardagskamper.

Kanske ger Andrew X' oförmåga att identifiera teorin som aktiviströrelsens verkliga svaghet vid handen den utsträckning som författaren till ”Ge upp aktivismen” själv förblir inlåst i ”aktivistmentaliteten”. Denna skygghet för teori är en dold rest från aktivismen som fortfarande påverkar många av dem som försöker bryta med aktivismen.

Den typ av teori som jag tänker på kan till exempel ses i olika exempel på ”klassammansättningsanalys”, inklusive arbeten av Sergio Bologna, den tidige Toni Negri och Midnight Notes Collective, Loren Goldners *The remaking of the U.S. working class* eller på senare tid, Kolinkos undersökning av callcenter i Tyskland och Curtis Prices artikel i senaste *Collective action notes*³. Ett av de första exemplen på en ”klassammansättnings teori” torde ha varit Friedrich Engels' *Den arbetande klassens läge i England 1845*.

Man kan inte spränga ett samhällligt förhållande

Dessa analyser står långt ifrån den ekonomiska determinismen i en stor del av den marxistiska ”teorin”. Det är från ett perspektiv på denna typ av klassammansättningsanalys som jag talar om den ”historiska nödvändighet” som villkorar förekomsten av sociala grupper. Denna nödvändighet är i slutändan *mänskligt skapad*, men den framträder i en alienerad form eftersom den är kapad av den kapitalistiska varuproduktionen. Vi är inte slavar under opersonliga krafter – ”ekonomin” eller vad som helst. Men icke desto mindre kan inte den kollektiva mänskliga dynamik ur vilken sociala grupper och yrken (snutar, präster eller aktivister) uppstår genom arbetsdelningen förnekas eller kastas över bord genom en *individuell* viljeakt, vilket är den nivå som Andrew X ställer problemet på.

² Denna fråga ställdes emellertid av en bra artikel i en annan publikation från Brighton, *undercurrent* #8, i deras ”Practice and ideology in the direct action movement”. Tillgänglig på *undercurrents* hemsida: <http://www.snpc.co.uk/undercurrent/> eller på KKA-sidan: http://geocities.com/kk_abacus/iaaa/pracideo.html

³ [På svenska i *riff-raff* #1 (2001), övers. anm.] Tyvärr leder Prices anti-aktivistiska impulser honom till att skygga från ett erkännande av nödvändigheten av sina egna teoretiska ansträngningar. I slutet av sin imponerande artikel för han fram ett förslag på ett nätverk för små grupper som organiseras kring ett uppmärksammande av ”vardagskamper”, arbetarundersökningar och lokala nyhetsbrev som inkorporerar C.L.R. James-typen av ”*the full fountain pen approach*”. Men *Collective action notes* själva – en publikation och ett projekt – står distinkt utanför området för Prices förslag. CAN är självmedvetet ”teoretiska” och kommunicerar mest med olika ”militanter” snarare än med ”vanliga arbetare” (vilka det nu kan vara). Med andra ord nämner inte Prices förslag den viktiga aspekten av *sin egen faktiska, konkreta praktik*. Varför inte? För att vara konsekvent borde Price antingen upphöra med att publicera CAN eller omarbeta sitt förslag så att det ger plats för det teoretiska arbete som han när allt kommer omkring redan utför. (Vi hoppas verkligen att han väljer det senare alternativet.)

Jag tror helt och hållet på människors förmåga att kollektivt förändra levnadsvillkoren för sina liv på det mest radikala sätt. Men att avskaffa specifika sociala grupper så som aktivister kräver ett seriöst teoretiskt arbete såväl som ett praktiskt försök att komma underfund med och intervensera i hela den *sociala process* som skapar den från första början, istället för att blott uppmana aktivister att ”ge upp” sin roll. Snutar, präster, aktivister och intellektuella – att göra sig av med alla dessa sociala grupperingar kommer att vara ett kollektivt arbete av förtryckta människor som agerar enligt sina egna intressen. ”Aktivister” kan bidra till eller hindra den processen i olika utsträckning (och låt oss inte överskatta deras förmåga att göra någotdera), men vad de *inte kan* göra är helt enkelt att *önska eller vilja sig ur sin existens* som en social grupp.

Aktivistrollen är inte helt blott ”självpåtagen”, den är också *socialt påtagen*. Det kapitalistiska samhället producerar aktivister på samma sätt som det skapar andra specialister, på samma sätt som det skapar den nära släktingen till aktivisten, den intellektuella. Försöken av vissa aktivister att begå ett ”rollsjälv-mord”, skulle inte att på det stora hela förminska eller försvaga aktivisterna som social grupp. Andrew X återvänder genom sin argumentation gång på gång till den centrala insikten att kapitalismen är ett samhälleligt förhållande. Men som någon sa en gång, du kan inte spränga ett samhälleligt förhållande. Och om du inte kan spränga det, då kan du säkerligen inte tänka eller önska bort det heller. Aktivister, precis som intellektuella och andra specialister, kommer inte försvinna från samhället förrän arbetsdelningen upphört.

Jag menar inte att vi blott skall sitta och vänta till ”efter revolutionen”. Sådan ”objektivism” skulle inte vara något annat än baksidan av Andrew X’ subjektivism. Det skulle bara ge oss fatalism och passivitet, att vänta på den revolutionära gryningen för en chans till mänsklig värdighet och att stå ut med all form av alienerande skit tills dess (vilket skulle garantera att den aldrig kommer).

Istället tycker jag att vi borde försöka gå bortom både den förenklade ”subjektivismen” och den förenklade ”objektivismen”. Vad jag tror behövs är att ha både de subjektiva och objektiva polerna av detta problem i åtanke och att *hålla motsättningen vid liv* (dvs. *leva* motsättningen i all dess smärtsamma tvetydighet och antagonism) genom ens teoretiska och praktiska aktivitet istället för att ensidigt trycka ned någon av extremerna.

Ingen här, förutom vi arbetare?

Jag tror att Andrew X’ voluntaristiska inställning till avskaffandet av aktivismen (genom att individuellt ”önska/vilja” bort ett samhälleligt förhållande) pekar mot en falsk motsättning mellan ”oäkta” aktivism och någon tänkt form av ”äkta” aktivism – en icke-alieneringens fantasi – vilken har begynnande elitistiska tendenser. Den representerar faktiskt en ”de förtrycktas återvändo” av den elitism som Andrew X försöker driva ut från första början.

Om detta vore ett strikt individuellt ”lyte” hos författaren, så skulle man inte behöva oro sig speciellt mycket. Men de anti-teoretiska (eller åtminstone *ateoretiska*) fördomarna hos många anti-aktivister går hand i hand med den här sentimentaliserade synen på ”verkligt, folkligt liv”, en malplacerad tro som innebär att någonstans på andra sidan av en väldig skiljelinje, lever på något sätt ”riktiga” arbetare mindre alienerade och mer autentiska liv.

Andrew X’ argumentation vilar på dikotomin mellan ”riktiga” eller ”vanliga” människor å ena sidan och ”alienerade” aktivister å andra sidan. Han skriver: ”Vår aktivitet borde vara det omedelbara uttrycket för en verklig kamp, inte bekräftelsen av en särskild grupps separation och avskildhet”. Andrew X citerar Raoul Vaneigem och säger: ”Som innehavare av roller dväljs vi i inautenticitet” (ibid, s. 4). Dessutom antar han en av situationisternas mest centrala idéer: ”Man kan inte bekämpa alienationen med alienerade medel.”

Mycket av det här kommer från situationisternas kritik av den självupppoffrande militanten. Placerad i sitt riktiga sammanhang så finns det mycket av värde i denna aspekt av den situationistiska gärningen. De kritiserar på ett användbart sätt den kvarvarande kristendom som finns i en stor del av vänstern: martyrsyndromet som skuldbelägger andra så att de blir passiva följare. Kritiken innefattar en vägran inför den självförnekande arbetsetiken och den försöker (nödvändigtvis med begränsad framgång) att formulera något slags motstånd mot den specialisering, separation och alienation som är endemisk med skådespelskapitalismen.

Självklart borde ingen som försöker störta kapitalismen göra detta eftersom de ”borde”, eller för att det är deras ”plikt”, inte heller borde de göra det ”för andra”. De borde engagera sig i den här striden först och främst *för sig själva*, för sina egna radikala njutningar och som ett utlopp för sin kärlek och vrede.

Men det finns två relaterade poänger med denna aspekt av situationisternas teori som jag skulle vilja framhäva. Den första är att detta var del av en *total (och totaliserande) kritik och praktik*, en kritik som respekterade föreningen av teori och

praktik och som såg nödvändigheten såväl av teorin som (och i konstant växelverkan med) praktiken.⁴ Den andra är att, då den *lyfts ur* det sammanhang som jag kallar den ”totala kritiken”, Vaneigems vägran inför rollen som alienerad militant både kan bli pueril och elitistisk (vilket är det som hände med Vaneigem själv).

Låt mig rikta läsarens uppmärksamhet mot något som Vaneigem själv skrev i ”Basic banalities” (*Internationale Situationniste* #7, 1962), flera år innan publicerandet av *Revolution of everyday life*. I den här passagen (”tes 12”), vänder sig Vaneigem mot den essentiella *falskheten* i och *alieneringen* av individers privatliv under kapitalismen:

”Privatlivet” utspelar sig framför allt i ett formellt sammanhang. Det föds bevisligen ur de samhälleliga förhållanden som det privata tillägnet skapar, men det får sin väsentliga form av det uttryck dessa förhållanden tar sig. Denna form, som är universell, oomtvistlig men alltid ifrågasatt, gör tillägnet till en rätt som erkänns av alla och som alla är uteslutna från, en rätt som man bara får om man avstår från den. Så länge som det misslyckas att bryta sig loss från det sammanhang som fånglar det (ett brott som kallas revolution) kan de mest autentiska erfarenheterna bara fångas, uttryckas eller kommuniceras genom en invertering genom vilken dess grundläggande motsägelser förblir fördolda. I korthet, om ett positivt projekt misslyckas att fullfölja en praktik av radikal omvälvning av levnadsvillkoren – som i alla sina yttringar är det privata tillägnet villkor – har det inte minsta chans att undvika att den negativitet som härskar över de sociala relationerna tar över det; det sugt i sin egen spegelbild.

Jag vill i synnerhet understryka vikten av den sista meningen: alla försök att omstörta ”tillägnet villkor”, alla försök med ”autentiska” och ”icke-alienerande” liv kommer helt enkelt bli en del av skådespelet. Ens ”positiva projekt”, för att använda Vaneigems termer, *måste* ”fullfölja en praktik av radikal omvälvning av levnadsvillkoren” eller så kommer den inte att ha den ”minsta chans” att fly alienationen. Det ”brott” som tillåter en att verkligen tillägna sig ett autentiskt själv är sålunda inte att ”ge upp aktivismen” utan istället ”ett brott som kallas revolution” – vilket nödvändigtvis är de förtrycktas *kollektiva* projekt. Aktivismen kan inte ”ges upp” av individen, den måste *överskridas* i den kollektiva processen att omstörta kapitalismen och skapa kommunismen.

Som bäst var situationisternas version av ”anti-aktivismen” integrerad i ett holistiskt perspektiv på den totala revolutionen. Vaneigem rörde sig längre och längre bort från detta integrerade perspektiv och mer och mer mot något som kan jämföras med livsstils- eller individualistisk anarkism (härav har hans arbeten, avskurna från sitt ursprungliga sammanhang blivit en helig skrift för tidningar som t.ex. *Anarchy! Journal of desire armed*).

Att kritisera kritiken

Det är av den här anledningen som ett fåtal av Situationistiska internationalens mer begåvade kritiker har sett kritiken av militanten som en av SI:s svagare punkter i sin teoribildning. Gilles Dauvé, i sin ”Critique of the Situationist International”, är särskilt uppmärksam på den dolda elitism som finns i Situationistiska internationalens kritik av militanten. I *The revolution of daily life*, skriver Dauvé, har Vaneigem producerat ”en avhandling om hur man skall leva annorlunda i den nuvarande världen medan han lägger fram hur samhälleliga relationer skulle kunna vara. Det är en handbok för att skada marknadens och lönesystemets logik varhelst man kan komma undan med det”. Men Dauvé menar att det här perspektivet blir en form av moralism:

Vaneigems bok var svår att skapa eftersom den *inte kan praktiseras*, under hotet att å ena sidan falla in i en marginell möjlighetsfetisch [possibilism] och å andra sidan i ett imperativ som är orealiserbart och därför moraliskt. Antingen kastas man in i sprickorna av det borgerliga samhället, eller så motsätter man sig oupphörligen det genom ett annat liv som är impotent eftersom endast revolutionen kan göra det verkligt. SI bakade in det värsta hos sig själva i den sämsta texten. Vaneigem var den svagaste sidan av SI, den som visade alla svagheter. Den positiva utopin är revolutionär som krav, som spänning, eftersom den inte kan realiseras inom det här samhället: den blir en bluff om man försöker leva den idag.

⁴ Låt ingen nu riskera den fäniga etymologin som jämför ”totalitet” med ”totalitär”. Självklart tar jag avstånd från idén att en individs synsätt kan avslöja något slags absolut sanning som andra måste underkasta sig. Jag tror att vi måste inse att våra försök gentemot ”totaliteten” nödvändigtvis kommer att vara *radikalt ofullständiga approximationer* som kommer att behöva kompletteras och kontrasteras med många andras teoretiska approximationer av totaliteten. Men det fritar oss inte heller från ansvaret att göra ett försök. Ett visst mått av skepsis mot den empiriska statusen av ”den större bilden” är hälsosamt, men kan dras till försvagande extremer. I grund och botten är den verkliga ”totaliteten” klassen själv, konstituerad i sin praktiska rörelse snarare än i ett program eller en panoptisk ”världsbild”.

Istället för en revolutionär kritik menar Dauvé att, ”Vaneigem glider in i en *moralism*”, och ”likt all moralism, var Vaneigemens position ohållbar och tvungen att explodera när den kom i kontakt med verkligheten.”

Dauvé fortsätter att visa på både orsakerna till och konsekvenserna av denna moralism. Det förra menar han kommer ifrån Situationistiska internationalens begränsning till konsumtionens och framträdelseformens område, på bekostnad av produktionen. I dess teorier om den revolutionära rörelsen, menar Dauvé, ”startar SI faktiskt från de reella levnadsvillkoren, men reducerar dem till intersubjektiva relationer. Det här är synsättet på ett subjekt som försöker hitta sig självt, inte ett synsätt som omfattar både subjekt och objekt”. Jag skulle säga att det är precis det här som är problemet med Andrew X’ kritik av aktivisten, som på samma sätt endast antar ”synsättet på ett subjekt som försöker hitta sig själv” istället för att se subjektet i ett sammanhang av sina komplexa, objektiva sociala medieringar.

Enligt Dauvé blev konsekvensen av det här uteslutande subjektiva synsättet att Situationistiska internationalen blev ”en affirmation av individerna till en nivå av elitism.” ”Mot militant moralism”, skriver Dauvé, ”ställde SI en annan typ av moralitet: den om individernas autonomi i den samhälleliga och den revolutionära gruppen. Men endast en aktivitet som är integrerad i en social rörelse tillåter autonomi genom en effektiv praktik. Annars blir det så att förutsättningarna för autonomi slutar med att skapa en elit av de som vet *hur de ska göra sig själva autonoma*”.

Min egen tolkning av Dauvés positioner är hans anspråk, citerat ovan, på att inom vårt vardagliga alienerande samhälle kan ”den positiva utopin” fortsätta vara revolutionär ”*som krav, som spänning*”. Jag antar att det här inte betyder att projektet med att ”leva annorlunda” helt enkelt skall kastas åt sidan som en omöjlighet, tills ”efter revolutionen”, men inte heller att vi måste underkasta oss strävanden att ”stoppa alienationen” med ”alienerade medel”.⁵ Därav ska vi inte bara höja våra händer och otvivelaktigt uppfylla rollen av den konventionella aktivisten eller militanten, men vi ska inte heller svälja allt och bli den ledande kadern i Arbetarnas Revolutionära Kommunistiska Avantgarde Leninist-Bolsjevikerna Internationalisterna.

Snarare bör man försöka att fortsätta leva annorlunda, att fungera annorlunda och på ett ”icke-alienerat” och ”icke-hierarkiskt” sätt. Men man skall göra detta ”*som (och i) spänning*”, samtidigt som man accepterar *den funktionella omöjligheten av att lyckas med detta i nuläget*, att göra detta på vilket sätt som helst utom på det mest experimentella och föreställande – snarare än på det helt och hållet realiserade eller ”icke-alienerade” sättet.

För att säga det på ett annat sätt: Jag tror att det finns mycket att lära sig av att om och om igen kasta sig mot gallren i vår bur. Det är genom våra *nödvändiga misslyckanden* lika mycket som i våra partiella, små och alltid ömtåliga segrar som vi lär oss hur det här samhället förtrycker oss, vad det tar från oss i termer av värdighet och uppfyllda njutningar. Men vi ska inte låtsas att vi är frigjorda när vi inte är det, vilket endast skulle förvandla oss till en självgod aristokrati av de ”autentiska” och ”icke-alienerade”.

Faktum är att även människorna i de olika grupperna som försöker utveckla ett ”anti-aktivistiskt” och ”anti-politiskt” förhållningssätt till den antikapitalistiska revolutionen – från KK/Collectivities i Faridabad i Indien till Insubordinate Collective i Baltimore – är *på en och samma gång* arbetare och ”icke-arbetare”, arbetare och ”aktivister”, till och med arbetare och – bevara mig väl! – *intellektuella*. Och det mest farliga för människor i den positionen är att förlora synen på sin fundamentalt *kluwna* natur, sin ”dubbla” samhälleliga existens, och låtsas att man ”bara” är arbetare. För då kommer de verkligen inte att ha några sätt att hålla koll på sin ”andra” sida och dess inneboende elitistiska potential. Och då skulle de skapa ett nytt lager av sociala eliter – den här gången under rubriken ”anti-aktivistisk”, ”autentisk”, ”icke-alienerad”, de ”riktiga” proletärerna. Och all den gamla skiten kommer att flöda tillbaka igen.

⁵ Dauvé visar i förordet till originalversionen av *The eclipse and re-emergence of the communist movement*, nödvändigheten av den här uppgiften: ”Trots sina brister har Situationistiska internationalen bland mycket annat visat det som Marx förklarade för över hundra år sedan. Det är inte tillräckligt att förstå den historiska rörelsen och handla därefter, utan man måste också *vara* något annat än de attityder och värderingar som utgår från det samhälle de revolutionära strävar efter att förstöra. Den *militanta* attityden är verkligen kontrarevolutionär, eftersom den stycker upp individen i två delar. Den åtskiljer hans behov, hans reella *och* sociala behov, alla de skäl till varför han inte kan uthärda dagens värld, från hans handlingar och försök att förändra världen. Den militanta vägrar erkänna det faktum att han är revolutionär därför att han behöver förändra sitt eget liv, likväl som samhället i allmänhet. Han undertrycker den impuls som fick honom att vända sig mot samhället och underkastar sig revolutionära handlingar som om det vore något utanför honom. Det är väldigt enkelt att se denna attityds *moraliska* karaktär. Detta var något som redan förr var både felaktigt och konservativt och detta är idag något som blir alltmer reaktionärt” (på svenska i *Vägrandets dynamik*, riff-raff, 2004, s. 306, övers. anm.).